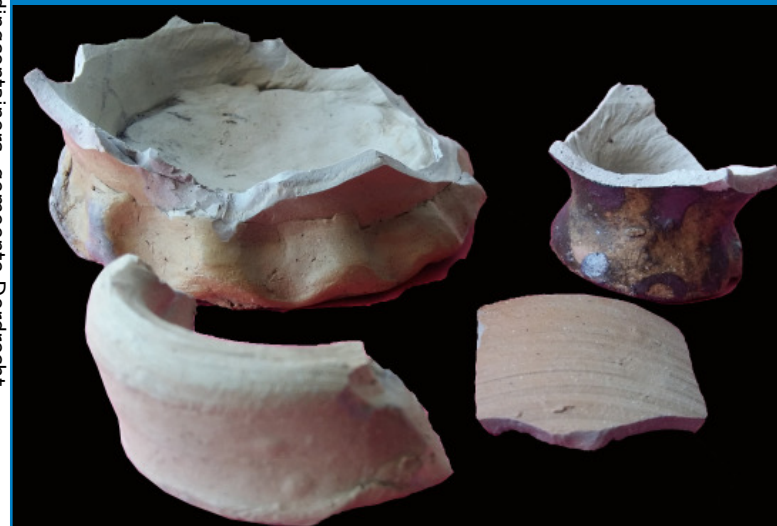

Drie ondergrondse kledingcontainers, gemeente Dordrecht

Een archeologisch bureauonderzoek en veldwerk (opgraving en boring).

M.C. Dorst

Vakteam Erfgoed /
Archeologie

Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
Postbus 8
3300 AA Dordrecht
www.dordrecht.nl/archeologie

Dordrecht Ondergronds 104

Drie ondergrondse kledingcontainers, gemeente Dordrecht

Een archeologisch bureauonderzoek en
veldwerk (opgraven en boren).

M.C. Dorst

2018

Gemeente Dordrecht
Vakteam Erfgoed/Archeologie

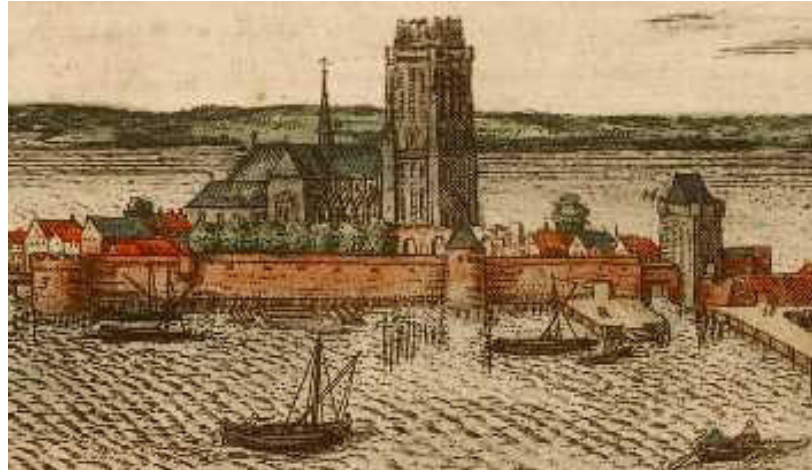
Colofon

ISSN: 1876-2379
Tekst: M.C. Dorst
Inhoudelijke toetsing: J. Hoevenberg
Redactie: J. Hoevenberg
Afbeeldingen: Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed/Archeologie,
tenzij anders vermeld.
Vormgeving: M.C. Dorst
Drukwerk: Drukkerij RAD
Uitgave: Gemeente Dordrecht, juli 2018

Gemeente Dordrecht
Cluster Ruimtelijke Kwaliteit / Vakteam Erfgoed / Team Archeologie
P: Postbus 8, 3300 AA Dordrecht
T: (078) 7708223
E: monarch@dordrecht.nl
W: www.dordrecht.nl/archeologie.nl / www.facebook.com/DordrechtOndergronds

© Gemeente Dordrecht, 2018

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Administratieve gegevens	5
2. Gegevens onderzoeksgebieden	7
2.1 Onderzoeksgebieden en huidig grondgebruik	7
2.2 Uitgevoerde werkzaamheden	9
3. Bureauonderzoek	9
3.1 Archeologische verwachting containerlocatie 1: Van Eesterenplein 212	12
3.2 Archeologische verwachting containerlocatie 2: Torenpolein 97	15
3.3 Archeologische verwachting containerlocatie 3: 's Heer Boeijenstraat 89	18
4. Doel en vraagstellingen	19
5. Veldwerk	21
5.1 Methoden	21
5.2 Onderzoeksresultaten	21
5.2.1 Bodemopbouw	21
5.2.2 Archeologie	25
6. Conclusies en aanbeveling	27
Literatuur	29
Begrippen en afkortingen	31
Bijlage 1 Boorbeschrijvingen	33

Het graven van de put voor de ondergrondse kledingcontainer op de locatie 's Heer Boeijenstraat 89.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Tussen 25-26 juni 2018 zijn in de gemeente Dordrecht ondergrondse kledingcontainers geplaatst. Voor de ingraving van enkele hiervan is archeologisch vooronderzoek verplicht gesteld.

Voorafgaand aan de werkzaamheden zijn de locaties van de te plaatsen containers getoetst aan de archeologische verwachtings- en beleidskaart van de gemeente Dordrecht. In totaal zijn er drie locaties aangewezen om te onderzoeken omdat hiervoor een hoge tot zeer hoge archeologische verwachting gold. Het gaat hierbij voornamelijk om mogelijke bewoningssporen uit de perioden Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

In opdracht van de voormalige sector Stadsbeheer/productbeheer van de gemeente is door het vakteam Erfgoed van de gemeente een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Dit bestond uit een opgraving (variant archeologische begeleiding).

Het doel van het veldwerk was het documenteren van archeologische waarden die door de graafwerkzaamheden verstoord zouden worden. Voor het inventariseren van bodem is voorafgaand aan het ingraven van de containerbak een boring gezet. Dit document betreft de rapportage van het veldwerk. Voorafgaand is een bureauonderzoek uitgevoerd op basis waarvan per locatie een archeologische verwachting is opgesteld. Deze verwachting is tijdens het veldwerk getoetst.

1.2 Administratieve gegevens

Aard onderzoek:	Bureauonderzoek, opgraven (variant begeleiding) en grondboringen
Projectcodes:	DDT 1609, DDT 1610, DDT 1613
ARCHIS:	Zaaknr. 4617740100 (DDT 1609), 4615691100 (DDT 1610), 4615675100 (DDT 1613)
Periode:	n.v.t.
Datum onderzoek:	22-2-2018 t/m 26-6-2018
Gemeente/wijken:	Dordrecht / Stadspolders (DDT 1609), Noordflank (DDT 1610) en Binnenstad (DDT 1613)
Straten:	Van Eesterenplein t.o. nr. 212 (DDT 1609), Torenstraat 97 (DDT 1610), 's Heer Boeijenstraat 89 (DDT 1613)
Provincie:	Zuid-Holland
Kaartblad:	44A, 38C
RD centrum coördinaten:	DDT 1609 = 108.743/424.087, DDT 1610 = 105.810/425.694, DDT 1613 = 105.354/425.557
Opdrachtgever:	Gemeente Dordrecht, Stadsbeheer/productbeheer
Contactpersoon:	dhr. R.P. de Geus, beheerder II
Uitvoerder(s):	Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed/archeologie
Medewerker:	dhr. M.C. Dorst (senior KNA-prospecteur en senior KNA-archeoloog. Actorregisternummer 44280884)
Bevoegde overheid:	Gemeente Dordrecht
Autorisatie onderzoek:	dhr. J. Booij (clustermanager)
Autorisatie rapport:	mevr. J. Hoevenberg (senior KNA-archeoloog. Actorregisternummer 59356510)
Archivering/Deponering:	Digitaal: Archief Vakteam Erfgoed/archeologie E-depot Nederlandse Archeologie http://www.dans.knaw.nl) /Analoog: Dordrechts Museum/Collectie Archeologie (Stadsdepot)

2. Gegevens onderzoeksgebieden

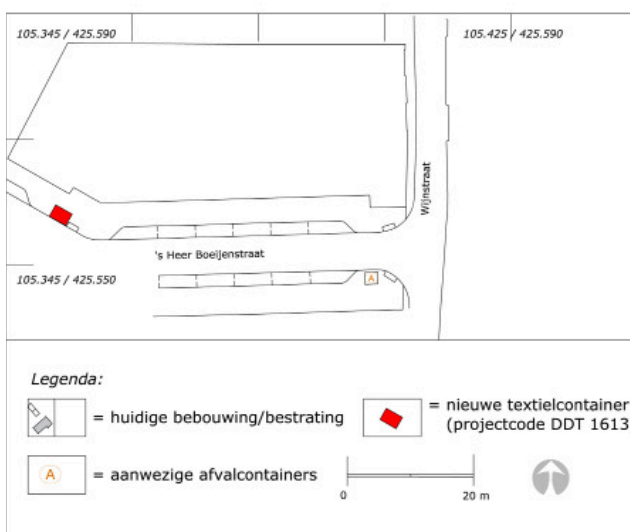
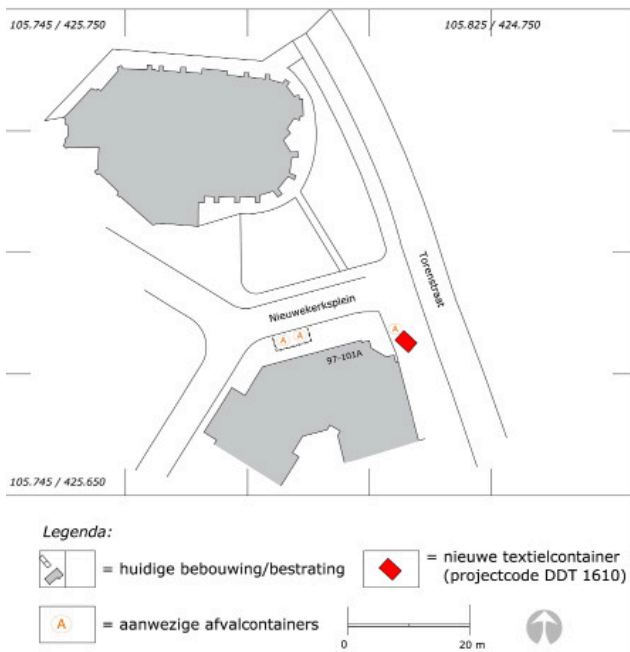
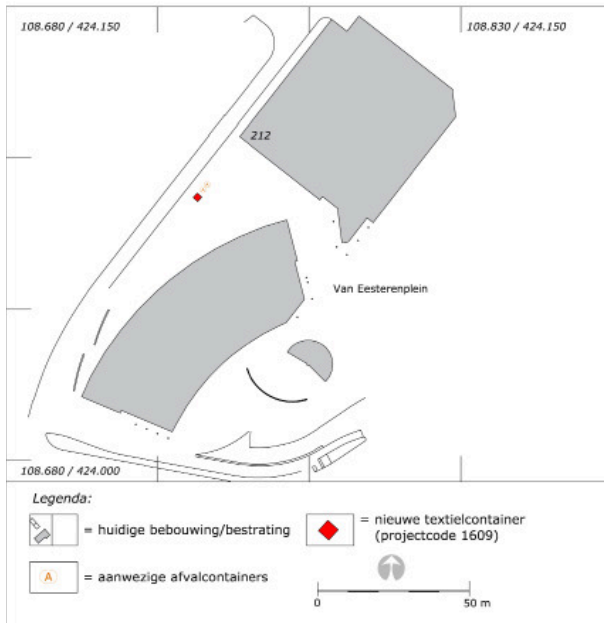
2.1 Onderzoeksgebieden en huidig grondgebruik

Op een aantal locaties in Dordrecht zijn ondergrondse kledingcontainers ingegraven. Hieronder waren drie locaties die onderzoeksplichtig waren (afb. 1 en 2).¹ De eerste is gelegen in de wijk Stadspolders, naast het pand Van Eesterenplein 212 (DDT 1609). De container is ingegraven naast de al aanwezige ondergrondse containers. De tweede containerlocatie is gelegen in de wijk Noordflank in de stoep op de hoek van de Torenstraat (97) en het Nieuwkerksplein, naast de al aanwezige glascontainer (DDT 1610). De derde container is ingegraven in de stoep tegenover de ingang van de 's Heer Boeijenstraat nr. 89 (DDT 1613).

Afb. 1. De ligging van de drie containerlocaties in Dordrecht (rood).

¹ Kadastrale perceelsnummers 9191 en 9328 (eigenaar: gemeente Dordrecht).

Afb. 2. De drie onderzoekslocaties in detail.

2.2 Uitgevoerde werkzaamheden

Op de drie locaties is een ondergrondse textielcontainer ingegraven. Deze containers zijn 1,7 x 1,7 m en zijn ingraven tot een diepte van 3 m. De putten voor de containers meten circa 3 x 2 m. De bovengrond is voorgegraven met het oog op ondergrondse infrastructuur en onbekende obstakels. Vervolgens is een metalen bekisting in de put gezet waarna deze tot de beoogde diepte is uitgegraven met een kraan. De metalen bekisting zakt hierbij mee en is na het aanbrengen van de containerconstructie verwijderd. Het was dus beperkt mogelijk om de profielwanden van de putten te documenteren.

3. Bureauonderzoek

Containerlocatie 1: Van Eesterenplein 212 (DDT 1609)

Bodemopbouw, landschappelijke geschiedenis en bekende historische en archeologische gegevens.

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht (2009,) ligt deze containerlocatie in een zone waarvoor een middelmatige archeologische verwachting geldt op aanwezigheid van archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en een lage verwachting op archeologische waarden uit de periode IJzertijd-Vroege Middeleeuwen. Deze verwachting is gebaseerd op de ligging in het laaggelegen komklei-op-veenlandschap. Het is vrijwel in het midden gelegen tussen de jonge stroomgordels van de Merwede in het noorden en de Dubbel in het zuiden. Beide rivieren dateren ten minste uit de (vroege) IJzertijd. De ondergrond bestaat, van onder naar boven naar verwachting uit een veenpakket dat behoort tot de Formatie van Nieuwkoop, het Hollandveen Laagpakket. Daarop zal een laagje komklei aanwezig zijn met een dikte van circa 10 tot 30 cm. De top hiervan was ten tijde van de laat-Middeleeuwse ontginningen gedurende het begin van de 11e eeuw het leef-/loopniveau. Hierop is een dik klei- en zandpakket aanwezig dat is afgezet vanaf 1421-1424 toen de Grote Waard verloren ging ná de St. Elisabethsvloeden. Deze afzettingen die behoren tot de Formatie van Echteld worden lokaal het Merwededek genoemd. Ze zijn te dateren vanaf 1421 tot de aanleg van de Stadspolder in 1780. De locatie is geo-archeologisch gezien vrijwel onbekend; er zijn geen onderzoeken bekend in de directe omgeving. Het is dan ook onduidelijk vanaf welke diepte het "verdrongen" landschap van vóór 1421 aanwezig is en of er sprake is van erosie.

Op basis van historische kaarten en teksten is bekend dat in de directe omgeving sprake is van een lineaire structuur uit de periode van vóór de St. Elisabethsvloeden van 1421-1424. Het gaat om de, in historische bronnen genoemde, 'Graef' of 'Hollantsche Graef'. Op basis van 16e-eeuwse verklaringen van omwonenden weten we wel iets over de aard hiervan. Deze verklaringen zijn opgetekend door een commissie die door een meet- en boorexpeditie de ligging van de grensrivier de Maas binnen het zoetwatergetijdengebied het Bergsche Veld moesten vaststellen.

Hierin wordt onder andere gesproken van een weg die de scheiding zou zijn tussen de ambachten aan de Merwede en de Maas/Dubbel. De weg zou gelopen hebben tussen Werkendam en Dordrecht.² Verder wordt er vermeld dat er sprake is van een veer (het Oude Veer) waarmee men voor de overstroming de Graaf kon oversteken.³ Het gaat dus naar verwachting om een watergang (al dan niet gegraven) met daarlangs een weg. Mogelijk gaat het om een (gegraven) achterwetering op de laagstgelegen grens tussen de stroomgordels van de Merwede en Maas/Dubbel. Naast geschreven vermeldingen zijn er ook kaarten aanwezig uit de 16e eeuw waarop de (vermoedelijke) ligging van de Graaf staat aangegeven (afb. 3). Het is mogelijk dat de Graaf aanwezig is in de nabijheid van deze containerlocatie.

2 Wikaart 2009, 134. Verklaring van dijkgraven Jacob en Cornelis Baertssen.

3 Wikaart 2009, 154, 155, 156, verklaringen 37, 38, 40, 41.

Afb. 3. Een kaart van vóór 1560 geplot op de huidige topografische kaart (Nationaal Archief, collectie Hingman, inventarisnr. 1893). Plot door dhr. L. Rietveld op basis van 16e -eeuwse meetgegevens van bolbakens.

3.1 Archeologische verwachting containerlocatie 1: Van Eesterenplein 212

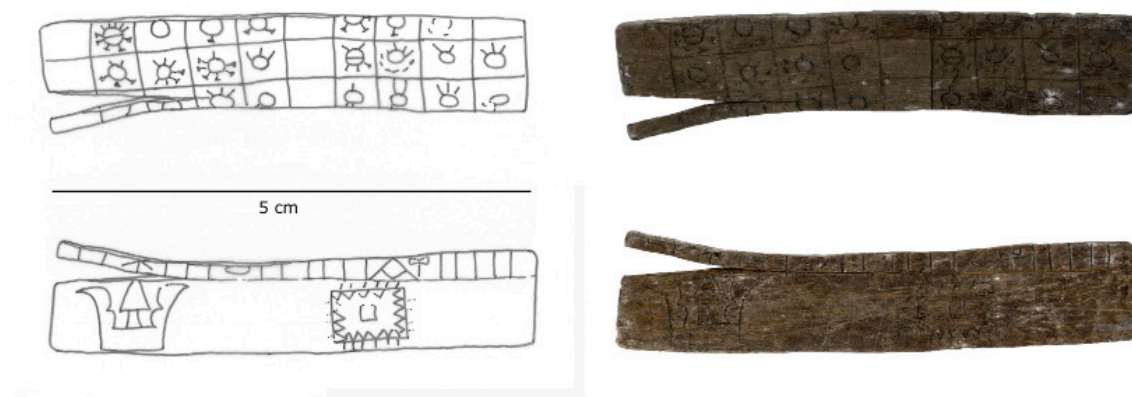
Op grond van bovenstaande informatie kan de volgende archeologische verwachting voor het plangebied worden opgemaakt:

1. In het hele plangebied is dieper gelegen sprake van een komklei-op-veenlandschap met een middelmatige verwachting op archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen. De diepteligging en conservering van het "verdronken" landschap van vóór 1421 zijn onbekend.
2. Bewoningssporen uit de IJzertijd en de Romeinse tijd worden niet verwacht. Mogelijk is er sprake van de zogenoemde Graaf uit de Late Middeleeuwen van vóór 1421. Dit was vermoedelijk een (gegraven?) watergang met daarlangs een weg. Resten hiervan kunnen aanwezig zijn in de top van komklei-op-veenlandschap. Gezien het kleine kijkvenster van slechts 3 x 2 m is de kans echter klein dat deze daadwerkelijk zal worden waargenomen. Mogelijk kunnen er ook sloten uit de Late Middeleeuwen aanwezig zijn.
3. Op/in de top van het jongste afzettingspakket (het Merwededek) worden geen (behoudenswaardige) sporen uit de Nieuwe Tijd (ná 1780) verwacht.

Containerlocatie 2: Torenstraat 97 (DDT 1610)

Bodemopbouw, landschappelijke geschiedenis en bekende historische en archeologische gegevens

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht (2009,) is deze containerlocatie gelegen in een zone waarvoor een zeer hoge archeologische verwachting geldt op aanwezigheid van archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. De locatie is gelegen binnen de grenzen van middeleeuwse stad. Naar verwachting zijn hier dan ook tot grote diepte ophogingspakketten aanwezig. Dit is met zekerheid vastgesteld tijdens een archeologisch onderzoek in 1977 door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig bodemonderzoek (ROB) in de Torenstraat ter hoogte van de (oorspronkelijke) kruising met de Wijngaardstraat op circa 100 m ten noorden van deze containerlocatie.⁴ Hier is vastgesteld dat de top van het Hollandveen Laagpakket aanwezig is op een diepte van 3,5 m – NAP, wat neerkomt op een ophogingspakket van 6 m. Er is volgens Sarfatij sprake van ophogingen die dateren rond 1350, maar er wordt niet vermeld waarop dit gebaseerd is. Dit gebied, gelegen rond de Nieuwkerk, behoorde van oorsprong tot het Heer Danielsambacht dat deel uitmaakte van de heerlijkheid van de Merwede. Het is niet met zekerheid bekend hoe oud de Nieuwkerk is. Volgens een nogal onbetrouwbare bron werd in 1175 de St. Nikolaaskapelle, zoals die toen heette, door de bisschop van Utrecht tot parochiale kerk van de heerlijkheid Merwede gewijd.⁵ Pas in 1304 werd dit gebiedsdeel door de stad geïncorporeerd. In 1976 is door de ROB onderzoek gedaan aan de zuidwestzijde van de Nieuwkerk. Er is een put gegraven aan de zuidzijde van de kerkkring en daarmee dus in het (vermoedelijke) centrum van het oude Heer Danielsambacht. Doel van het onderzoek was om in dit "centrum" de ouderdom en de ontwikkeling van de bewoning vast te stellen. De diepst gelegen natuurlijke ondergrond bestaat ook hier uit veen (Hollandveen Laagpakket, top op 4.30 m – NAP) met daarop een dunne komkleilaag van 20 cm dik. Het is duidelijk dat hier geen sprake is van (oudere/jongere) stroomgordelafzettingen in de ondergrond. Dit betekent dat de kerkhil van de Nieuwkerk niet gelegen is op (rest)geul- en oeverwalafzettingen, maar gelegen is in een komgebied. De bodem in het gebied rondom de Nieuwkerk bestaat geheel uit menselijke ophogingspakketten. De oudste ophogingspakketten zijn op basis van de vondsten te dateren in het midden van de 14e eeuw.⁶ Eén opvallende vondst betreft een stripje hout met daarop op beide zijden verschillende symbolen en tekens (afb. 4). Het gaat mogelijk om een fragment van een kalender dat dateert uit de 14e eeuw.

Afb. 4. Het fragment van, mogelijk, een kalender dat is opgegraven tijdens het onderzoek in 1976 aan de zuidwestzijde van de Nieuwkerk; put 30, vondstnummer 721 (foto en tekening: M.C. Dorst, vakteam erfgoed).⁷

4 Sarfatij, Jaarverslag ROB 1977. Gemeentelijk projectcode vakteam erfgoed 7602.

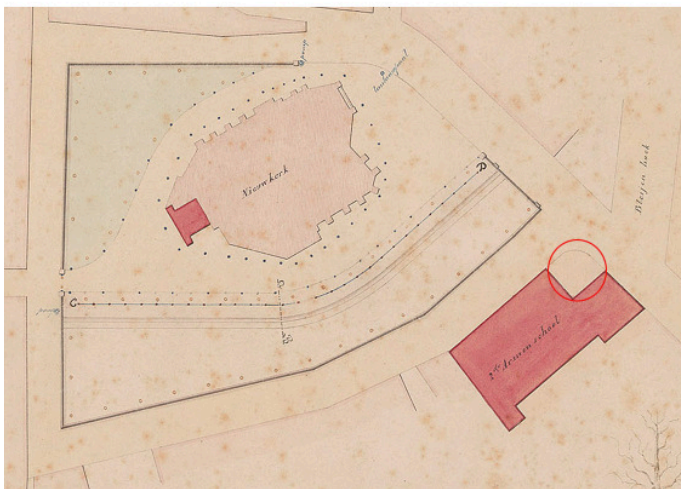
5 Uit het calendarium van kapelaan Pieter Michelsz. waarin mededelingen zouden zijn opgetekend uit de periode 1168 - 1202. Deze zijn begin 18e eeuw vertaald en beschreven door Mr. Cornelis van Someren, aangehaald in Van Dalen 1927, bewijsstukken nr. 7.

6 Sarfatij 1976. Jaarverslag ROB 1976, put 30. Gemeentelijke projectcode vakteam erfgoed 7601.

7 Dit voorwerp bevindt zich in het Stadsdepot van de gemeente Dordrecht.

Het is onduidelijk of de datering ook geldt voor de Torenstraat zelf; mogelijk was dit al eerder een (verhoogde) weg/kade en kan deze dateren uit de oudste bewoningsfase die we kennen van andere locaties in de stad, namelijk de vroege 11e eeuw.

De locatie van deze container bevindt zich net buiten het kerkhof van de Nieuwkerk. Vermoedelijk was de locatie al vanaf de 14e eeuw bebouwd. Op alle kaarten vanaf de 16e eeuw is op deze locatie sprake van bebouwing. Dieper gelegen zal het gaan om houten huizen en in de jongere (15e-eeuwse ophogingen) om baksteenbouw. Hoe deze containerlocatie zich ruimtelijk verhoudt tot het middeleeuwse tot 17e-eeuwse (?) bebouwingslint is onduidelijk. Op de kadastrale minuut uit 1832 zijn op de hoek van de huidige Torenstraat – Nieuwkerksplein een aantal kleine woningen te zien (afb. 5). Mogelijk gaat het hier om 17e – 18e-eeuwse huizen. Deze worden gesloopt voor de bouw van de 2e armenschool in 1862 (afb. 5). Deze is (vermoedelijk) tijdens de stadssanering in 1976 gesloopt (afb. 6).

Afb. 5. Boven: de locatie van de textielcontainer bij benadering weergegeven op de kadastrale minuut van 1832. Er zijn verschillende kleine woningen te zien. Onder: de bebouwingssituatie in 1878; op de hoek staat de 2e armenschool. De locatie aan de rand van het kerkhof waar de textielcontainer zal worden ingegraven is dan onbebouwd (RAD inventarisnr. 552_130868).

Afb. 6. Het pand van de armenschool in 1971 gezien vanuit de Torenstraat naar de kruising met het Nieuwkerksplein en de Bleijenhoek. Op de achtergrond is de Nieuwkerk nog net te zien (RAD inventarisnr. 552_130868).

3.2 Archeologische verwachting containerlocatie 2: Torenstraat 97

Op grond van bovenstaande informatie kan de volgende archeologische verwachting voor het plangebied worden opgemaakt:

1. In het hele plangebied is dieper gelegen sprake van een komklei-op-veenlandschap waarvan de top dieper gelegen is dan 6 m – mv. Hierop is een dik pakket antropogene ophogingen aanwezig waarvan de oudste (op basis van vondsten) te dateren zijn in het midden van de 14e eeuw.
2. Vermoedelijk was de locatie al van oudsher gelegen in een (14e-eeuws) bewoningslint rond het kerkhof van de Nieuwkerk. De dieper gelegen bodempakketten kunnen mogelijk resten van houtbouw huizen bevatten. In de jongere lagen zal het gaan om baksteenbouw. Het is zeker dat er sprake was van huizen vanaf de 16e eeuw. Het is onbekend of en waarvoor de locatie daarvoor in gebruik was.
3. Het bovenste grondpakket is waarschijnlijk sterk verstoord of zelfs geheel gesaneerd tijdens de stadssanering in de jaren 70 en '80. Naar verwachting zijn er geen funderingsresten of andere resten aanwezig van de bebouwing uit de periode tweede helft 17e eeuw – 1862 (huizen) en de opvolgende armenschool (1862-1976?).

Containerlocatie 3: 's Heer Boeijenstraat nr. 89 (DDT 1613)

Bodemopbouw, landschappelijke geschiedenis en bekende historische en archeologische gegevens

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht (2009,) is deze containerlocatie eveneens gelegen in een zone waarvoor een zeer hoge archeologische verwachting geldt op aanwezigheid van archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. De locatie is direct ten westen van één van de oudste bewoningslinten van de stad gelegen, namelijk de Wijnstraat, gelegen in de zogenoemde Poortzijde (= havenzijde) van de stad. In 1203 wordt de Wijnstraat aangeduid als "novo dicho"; oftewel de nieuwe dijk. Van opgravingen aan de Tolbrugstraat, de Waag/Huis Scharlaken aan het Scheffersplein is bekend dat men gedurende deze periode de oeverzones in verschillende fases heeft opgehoogd zodat dit bewoningslint het karakter van een dijk kreeg.⁸

Binnen de verstoringsdiepte van 3 m – mv zullen naar verwachting alleen antropogene ophogingen aanwezig zijn. De diepst gelegen natuurlijke afzetting kan zowel bestaan uit veen dat behoort tot de Formatie van Nieuwkoop; het Hollandveen Laagpakket of (oudere) stroomgordelafzettingen van de Oude Maas (Zwin). De top van het veen kan hier aanwezig zijn rond 3 m – NAP (ca. 6 m – mv). Hierop zou, op basis van Sarfatij (2007) een initiële ophoging aanwezig kunnen zijn die wordt geïnterpreteerd als een terpfase. Deze ophoging kenmerkt zich door een plaggen-achtige structuur en heeft een dikte van circa 1 – 1,5 m. Er is geen duidelijke datering voor deze ophoging vastgesteld. Hierop zijn jongere kleiophogingen waarvan de top reikt tot circa 0-0,5 m NAP. Deze ophogingen dateren ten minste vóór ca. 1250. In dit pakket kunnen, waarschijnlijk meer naar de Wijnstraat gelegen, resten aanwezig zijn van de grote houten huizen die op de noordoever van de Thuredrith hebben gestaan. Deze containerlocatie is waarschijnlijk gelegen ter hoogte van de achtererven van deze huizen. In het water van de Oude Maas worden in deze periode lange hoofden in het water aangelegd. Deze fungeerden in eerste instantie als steigers (met pakhuizen), maar naarmate het tussenliggende water werd dicht geplempt veranderde alles in langgerekte erven tot aan het water van de Oude Maas en latere Nieuwe Haven. Veel van de oorspronkelijke steigers zijn later overgebleven als de noord-zuid georiënteerde straten aan de Poortzijde van de stad. Mogelijk heeft de 's Heer Boeijenstraat ook een dergelijke oorsprong. Met een ontgravingsdiepte van 3 m – mv kunnen deze bewoningslagen worden geraakt, maar waarschijnlijk lag een eventuele steiger uit deze fase zuidelijker, ter hoogte van de latere s' Heer Boeijenstraat / Siborie straatje (afb. 7).

Vanaf het midden van de 13e eeuw worden nieuwe grondpakketten opgebracht en zijn hier aan de Wijnstraat al vroeg grote (elite)huizen in baksteen gebouwd. De oudste vermelding van de straat als "heer boydens straetken" komt uit het oudste aktenboek van Dordrecht.⁹ Binnen de ontgravingsdiepte worden met name deze ophogingslagen ontgraven. Vermoedelijk ligt deze locatie te ver van de Wijnstraat om funderingen van deze huizen aan te treffen. Vermoedelijk is er sprake van de achtererven op deze locatie. Wel kunnen er dus achtererfsporen zoals beerputten en –kelders en waterputten vanaf de periode 13e- 14e eeuw aanwezig zijn. De mate van (sub-recente) verstoring van de bovengrond is onbekend.

Het straatje is al op de vroegste 16e-eeuwse kaarten van de stad aangegeven en bleef tot 1851 in gebruik (afb. 7). In deze latere periode stond het bekend als Siborie of Ciborie straatje; een verbastering van de oorspronkelijke naam. Na 1851 werd het als publieke doorgang opgeheven. Het verviel tot een doodlopende steeg die alleen toegankelijk was vanuit de Wijnstraat. Bij de stadsherinrichting van 1963, bij de creatie van de Grote Markt, werd het resterende deel van de straat opgeheven.

Vanaf de tweede helft 15e en eerste helft 16e eeuw zijn er historische bronnen over het voormalige huis aan de Wijnstraat op deze locatie bekend.¹⁰ De locatie van deze afvalcontainer is waarschijnlijk gelegen op het achtererf van dit huis. Het blijkt te gaan om het huis

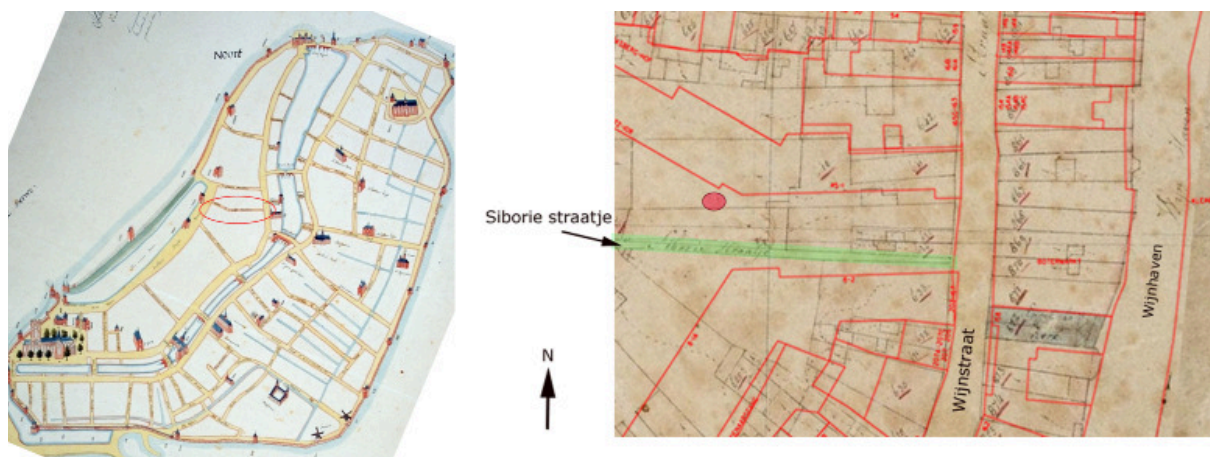
8 Sarfatij 2007.

9 OAS 13, fol 68.

10 Onderstaande gegevens over de eigenaren van het huis Blanckenborch is afkomstig van de Werkgroep Wijnstraat, zoals aangeleverd d.d. 28-11-2017 door dhr. Kees Sigmond, waarvoor veel dank.

Blanckenborch dat tussen 1553 en 1561 in handen was van Jan Gijsbrechtsz. van Oirl die het verhuurde. Verder is in deze kohieren vermeld dat er sprake was van een wijnkelder onder het huis die apart verhuurd was. Vanaf 1561 was het huis (met wijnkelder) van wijnkuiper Willem Thonisz., die het kort na 1580 verkocht aan Mr. Joos de Menin, raadpensionaris van Dordrecht.¹¹ Na diens deconfiture (1594) werd het huis in 1595 verkocht aan Damas Barthouts, ambachtsheer van de Sandeling: "...zijn huizinge en erf gelegen tegenover de Wijnkoperskapel, genaamd Blanckenburch, dat hij ontvangen heeft van Willem Thonisz."

In 1623 verkoopt de weduwe van Damas Barthouts het huis aan oudraad Mr. Coenraet Ruijs, licentiaat in de rechten, raad van Zijne Prinselijke Excellentie prins Henrick van Nassau en rentmeester van zijn domeinen van de Hoge en Lage Zwaluwe. In 1646 en 1647 wordt Coenraet Ruijsch tevens genoemd als gedeputeerde in het College van Gecommitteerde Raden bij de Staten van Holland, en in 1652 als burgemeester in Dordrecht. In 1659 is zijn weduwe Maria van Beveren eigenaresse van het huis Blankenberg en in 1677 is het in bezit van zijn dochter Lucretia. Tussen 1681 en 1691 komt het huis in het bezit van mevrouw Droste, en na 1701 van haar erfgenamen. In 1701 wordt de juiste locatie nog eens bevestigd: het tweede huis vanaf de hoek van het Siboriestraatje.¹² Vanaf 1709 wordt als eigenaresse gemeld: mevrouw Van Meeuwen. In 1740 verkopen de erfgenamen Van Meeuwen het huis voor fl. 1100 aan Samuel Masson, predikant van de Engelse Gemeente: een huis en erf met een wijnkelder eronder en een tuin erachter, gelegen in de Wijnstraat schuin tegenover de Hengstesteiger.¹³ Deze predikant heeft er maar kort gewoond, want al twee jaar later verkoopt zijn weduwe het huis voor fl. 1300 aan Samuel Gay, eveneens predikant van de Engelse gemeente.¹⁴ In 1832 was het huis (perceelnr. F 636, een huis en erf) in handen van de wijnkoper Nicolaas Westerouen van Meeteren (afb. 7, rechts).

Afb. 7. Links: de 's Heer Boeijenstraat op een kaart van Van Deventer uit 1545 (hier kopie van Rutten, RAD inventarisnr. 551_45004). Rechts: de kadastrale minuut van 1832 geplot op de huidige topografische kaart met daarop aangegeven de locatie van de textielcontainer (rode stip) en het Siboriestraatje/voormalige 's Heer Boeijenstraat (groen).

In 1835 verkoopt Nicolaas Westerouen van Meeteren het aan Johannes Nicolaas Vriesendorp, kassier, die tevens in het bezit is van perceelnr. F 637 (pakhuis en erf). In 1839 komen beide percelen (Wijnstraat B 193 en 194) in het bezit van de familie De Kat, die het in bezit houdt tot in 1905. Beide huizen zijn in 1907 gesloopt voor de bouw van de grote stadsvilla Lotsy (afb. 8). Tijdens de herinrichting in 1960 is de villa alweer gesloopt om ruimte te maken voor de aanleg van de Grote Markt. De locatie van deze container lag naar verwachting net achter de achtergevel van deze villa. Mogelijk is de locatie wel (dieper) verstoord tijdens de sloop ervan en de daarop volgende herinrichting en bouw van het huidige appartementencomplex.

11 Meer info over deze man, zie Sigmond 2016: 'Fraude op het stadhuis, of karaktermoord? (1594)', in: Oud-Dordrecht 2016 nr. 2, 145-149.

12 RAD 9, ORA 1639 (oud: 803), fol. 34v.

13 RAD 9, ORA 1655 (oud: 819), fol. 183.

14 RAD 9, ORA 1656 (oud: 820), fol. 135, d.d. 1-11-1742; tevens in: RAD 32, Eigendomsapieren van huizen, Wijnstraat B 193.

Hierbij werd een brede toegangsweg vanaf de Wijnstraat naar de Grote Markt gerealiseerd. De huidige 's Heer Boeijenstraat werd sterk verbreed.

Afb. 8. Een foto uit 1960 van de villa Lotsy. Links: gezien vanaf de Wijnstraat in westelijke richting. Rechts: de achterzijde. De containerlocatie ligt naar verwachting net achter de achtergevel, ter hoogte van het verhoogde terras (RAD inventarisnr. 554_34388 en 554_34383).

3.3 Archeologische verwachting containerlocatie 3: 's Heer Boeijenstraat nr. 89

Op grond van bovenstaande informatie kan de volgende archeologische verwachting voor het plangebied worden opgemaakt:

1. Op deze locatie zal de ondergrond tot de verstoringsdiepte van 3 m – mv bestaan uit antropogene ophogingslagen. Geheel onderin kunnen de oudste ophogingslagen op (mogelijk) oudere stroomgordelafzettingen van de Oude Maas of het Hollandveen Laagpakket (met Thuredrith komklei) aanwezig zijn. Deze worden hier verwacht rond 0 m NAP (3 m – mv). Op deze initiële plaggenophogingen is een dik pakket stadsophogingen aanwezig dat dateert uit de periode tussen circa 1250 en mogelijk 1400-1500.
2. Eventuele bewoningssporen in dit grondpakket kunnen bestaan uit achtererfssporen van het huis Blanckenborch uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.
3. Het verstoringsniveau door sloop van, met name de stadsvilla Lotsy in 1960 en de daarop volgende herinrichting van het gebied zijn onbekend.

4. Doel en vraagstellingen

Het hoofddoel van het veldwerk is het documenteren van (mogelijke) archeologische waarden die door de graafwerkzaamheden zullen worden verstoord. Voor het veldwerk zijn de volgende vraagstellingen geformuleerd:

- 1. Hoe is de bodemopbouw binnen de drie containerlocaties vanaf de natuurlijke ondergrond? Hiervoor dienen de diepteligging, aard, relatieve datering en conservering van de verschillende bodemlagen te worden bepaald.*
- 2. Zijn er binnen het verstoringsniveau van 3 m – mv bewoningssporen aanwezig? En zo ja, zijn deze te relateren aan de in de specifieke verwachting opgestelde archeologische waarden? En zo ja, wat is de aard, locatie, diepteligging en (relatieve) ouderdom van de betreffende archeologische waarden?*

5. Veldwerk

5.1 Methoden

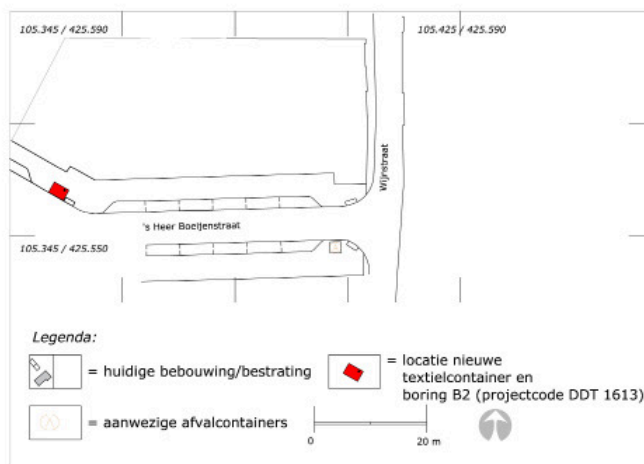
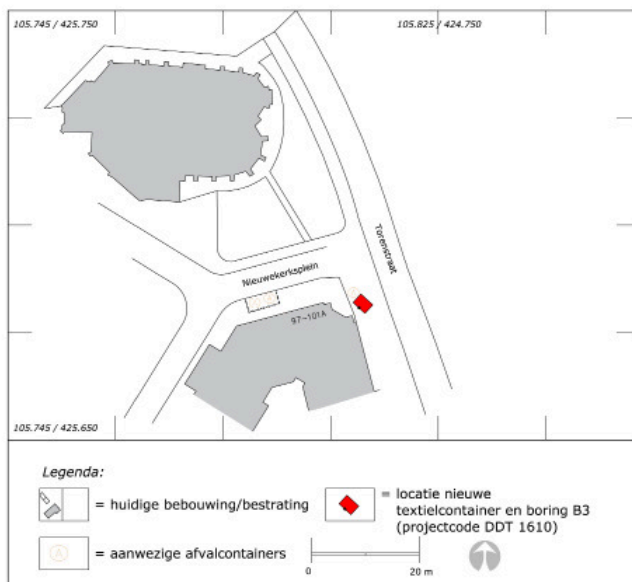
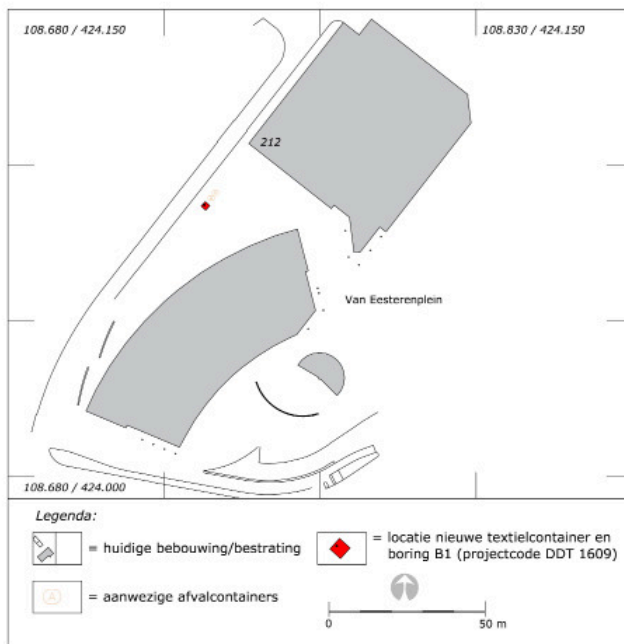
Het veldonderzoek heeft plaatsgevonden op 22 februari 2018 (DDT 1609), 25 juni 2018 (DDT 1613) en 26 juni 2018 (DDT 1610). Op de containerlocatie DDT 1609 is voorafgaande aan het ingraven van de container een boring uitgevoerd. Op basis van de resultaten hiervan is besloten de ontgraving hiervoor niet te begeleiden. De twee andere locaties zijn wel begeleid. De bodemopbouw is gedocumenteerd als en in een boorstaat (in het softwareprogramma Deborah). Tot de ontgravingsdiepte van 3 m – mv bestaat de beschrijving uit de profiel- en laagbeschrijvingen in de putten. De dieper gelegen bodempakketten zijn gedocumenteerd door middel van een gutsboring (3 cm ø). De boringen zijn doorgezet tot in de natuurlijke ondergrond of een maximum van 6 m – mv. De hoogtes van de boorlocaties ten opzichte van NAP zijn overgenomen van de AHN. De bodemprofielen/boorbeschrijvingen zijn weergegeven in Bijlage 1. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de KNA 4.0 en onder certificaten voor beide protocollen 4003 en 4004 in de BRL 4000.

5.2 Onderzoekresultaten

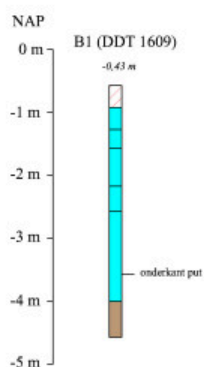
Als eerste zal de bodemopbouw worden besproken, gevolgd door de archeologische aspecten.

5.2.1 Bodemopbouw

Op de containerlocatie DDT 1609 (Van Eeksterenplein 212) is alleen een boring gezet. Deze is doorgezet tot in het Hollandveen Laagpakket. Op de andere twee locaties zijn de ophgingpakketten (en profielen) tot drie meter – mv tijdens de ontgraving beschreven en de dieper liggende bodemlagen door middel van een gutsboring onderzocht tot een diepte van 6 m – mv (DDT 1610) en 7,25 m – mv (DDT 1613). Hieronder volgt, van onder naar boven, een beschrijving van de verschillende bodemeenheden die op de drie containerlocaties zijn onderscheiden. In afbeelding 9 zijn de locaties van de putten en de boringen te zien. In afbeelding 10 zijn de bodemprofielen per locatie weergegeven.

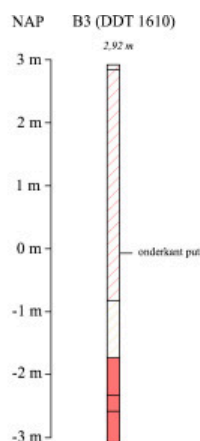

Afb. 9. De locaties van de drie putten voor de ondergrondse containers en de daarin gezette grondboringen.

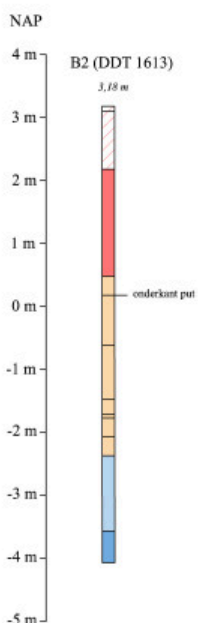
Legenda DDT 1609:

- = Organisch pakket 1, Hollandveen Laagpakket
- = Klastisch pakket 1, F. van Echteld, Merwededek, 1421-1780
- = Antropogeen pakket A, zand en tegel, 20e eeuw

Legenda DDT 1610:

- = Antropogeen pakket A, ophoging, vanaf 13e eeuw
- = Antropogeen pakket B, sloop laag 20e eeuw
- = Antropogeen pakket C, zandpakket en klinker, 20e eeuw

Legenda DDT 1613:

- = Klastisch pakket 1, geulfase Oude Maas, vanaf 13e eeuw
- = Klastisch pakket 2, verlandingsfase Oude Maas, vanaf 13e eeuw
- = Antropogeen pakket A, ophoging, vanaf 13e - 14e eeuw
- = Antropogeen pakket B, ophoging, 14e - 15e eeuw
- = Antropogeen pakket C, zand en tegel, 20e eeuw

Afb. 10. De geo-archeologische interpretaties van de bodemopbouw op de drie containerlocaties.

Containerlocatie 1: Van Eesterenplein 212 (DDT 1609 = B1, afb. 10)

Organisch pakket A (Hollandveen Laagpakket)

De diepst gelegen (aangeboorde), natuurlijke afzetting bestaat uit een veenpakket. Het veen is mineraalarm. De top van het veen ligt op 3,86 m – NAP (3,43 m - mv) en de onderzijde is niet onderzocht. Organisch pakket A betreft het Hollandveen Laagpakket dat wordt gerekend tot de Formatie van Nieuwkoop.

Klastisch pakket 1 (het Merwededek, 1421-1780)

Het veenpakket is erosief afgedekt door een pakket afzettingen dat is afgezet ten tijde van het Bergsche Veld. Het bestaat uit verschillende lagen lichtgrijs, kleiig zand met dunne detrituslensjes (diepere niveau) en lichtgrijze, siltige klei (jongere niveau) met zoetwaterschelpen. Het pakket heeft een dikte van 308 cm en de top ligt op 0,35 m – mv. Klastisch

pakket 1 is het zogenoemde Merwededek dat is afgezet ten tijde van het zoetwatergetijdengebied het Bergsche Veld; hier tussen 1421 en 1780 (aanleg Stadspolder). Dit zoetwatergetijdengebied ontstond na het doorbreken van de dijken ten tijde van de St. Elisabethsvloeden tussen 1421 en 1424. Klastisch pakket 1 behoort tot de Formatie van Echteld.

Antropogeen pakket A (opgebracht 20e eeuw)

Het bovenste grondpakket bestaat uit lichtgrijs zand dat is opgebracht tijdens de aanleg van de wijk Stadspolders. Het pakket heeft een dikte van 35 cm.

Containerlocatie 2: Torenstraat 97 (DDT 1610 = B3, afb. 10)

Antropogeen pakket A (ophoging, 13e-14e eeuw)

Het diepst gelegen en aangeboorde grondpakket bestaat uit een pakket zwart tot licht-grijs-bruine, siltige klei met enkele fragmenten bouwpuin (baksteen). De vergraven top van het pakket is aanwezig vanaf 1,73 m –NAP (4,65 m – mv). De onderkant van het pakket is op 6 m – mv nog niet bereikt. Antropogeen pakket A is een ophogingspakket waarvan de datering niet met enige zekerheid kan worden vastgesteld. Gezien de aanwezigheid van baksteenpuin kan het dateren vanaf de 13e eeuw. Volgens Sarfatij (1977) zouden de ophogingen in de Torenstraat dateren rond 1350, maar zegt niet waarop dit gebaseerd is (zie bureauonderzoek, pag. 3).

Antropogeen pakket B (sloop- /puinlaag, 20e eeuw)

Het hogere niveau van bovengenoemd ophogingspakket (en mogelijk jongere ophogingen) is sterk vergraven in een latere periode, vermoedelijk de 20e eeuw. Antropogeen pakket B betreft een slooplaag dat bestaat uit grijs zand met zeer veel bouwpuin. De top hiervan ligt op 3,75 m – mv en het heeft een dikte van 90 cm. Waarschijnlijk is dit pakket ontstaan tijdens de sloopactiviteiten van de 2e armenschool (bouw 1862) in 1976.

Antropogeen pakket C (opgebracht, 20e eeuw)

Hierop is een dik pakket, scherp grijs straatzand aanwezig. Dit pakket heeft een dikte van 367 cm en reikt tot aan het huidige maaiveld. Dit pakket is waarschijnlijk aangebracht direct ná de bovengenoemde sloopactiviteiten in 1976 als onderdeel van een bodemsanering.

Containerlocatie 3: 's Heer Boeijenstraat nr. 89 (DDT 1613 = B2, afb. 10)

Klastisch pakket 1 (jonge geulafzettingen Oude Maas, vanaf 13e eeuw)

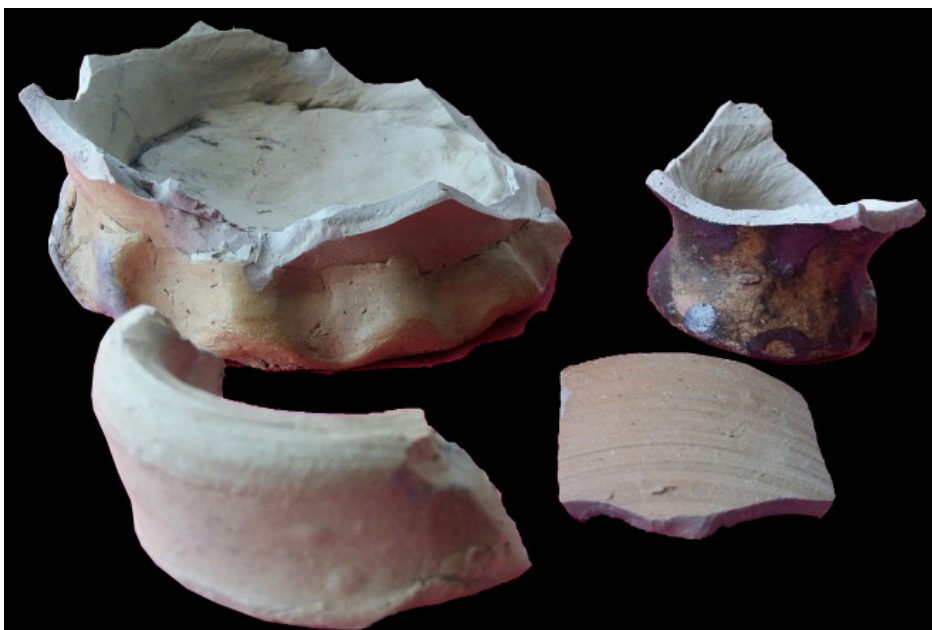
De diepst gelegen, aangeboorde afzetting bestaat uit grijze, kleiig zand met enkele dunne kleilagen. In het pakket zijn enkele baksteenfragmenten aanwezig. De top van het pakket is aanwezig op 2,37 m – NAP (5,55 m – mv). De onderkant is op 7,25 m – mv nog niet bereikt en de dikte is dus onbekend. Klastisch pakket 1 is een geulafzetting van de Oude Maas die gezien de aanwezigheid van baksteenfragmenten zal dateren vanaf de 13e eeuw. In deze periode was hier dus nog sprake van een actieve geulfase van de Oude Maas. In deze periode was er nog sprake van een smalle strook hogere grond, de noordelijke oeverwal van de Thuredrithstroom die in gebruik was als haven (de Oude Haven/Wijnhaven/Voorstraatshaven). Vanaf deze hogere oeverwal staken enkele lange steigers in het water van de rivier de Oude Maas. Ook dit gebied zal in gebruik zijn geweest als havenlocatie met verschillende laad- en lossteigers.

Klastisch pakket 2 (verlandingsafzetting Oude Maas, vanaf 13e-14e eeuw)

Klastisch pakket 2 is direct op de bovengenoemde geulafzetting gelegen en bestaat uit een pakket lichtgrijze, siltige klei met enkele dunne zandlensjes. De top van de afzetting ligt op 2,37 m – NAP (5,55 m – mv) en heeft een dikte van 120 cm. Deze afzetting vertegenwoordigt een rustiger fase in de Oude Maas waarin sprake is van een lage stroomsnelheid; een verlanding van de bovengenoemde geul. Deze zal dateren ná tenminste de 13e eeuw. Door deze verlanding zal het gebied dusdanig zijn verland (en opgeslibd) dat de scheepvaart hier moeilijker werd en er gestart zal zijn met het aanplempen van het gebied voor landwinning vanaf de 13e – 14e eeuw.

Antropogeen pakket A (ophoging/aanplemping, vanaf 13e – 14e eeuw)

De natuurlijke stroomgordelafzettingen van de Oude Maas zijn afgedekt door een (eerste) ophogingspakket dat bestaat uit verschillende lagen bruine en grijze, siltige/zandige klei. Hierin is stro, mest, een stuk onverbrand, dierlijk bot (vnr. 2 op 5,5 m - mv) en baksteenfragmenten aanwezig. De top hiervan ligt op 0,18 m – NAP (3 m – mv) en de dikte is 255 cm. Antropogeen pakket A is een ophoging (of aanplemping) die is uitgevoerd voor landwinning; de opgeslibde delen tussen de steigers werden zodanig opgehoogd dat het gebruikt kon worden voor het vergroten van het bouwareaal van de groeiende stad. Het pakket is op basis van de baksteenfragmenten in de geulfase en keramiek uit het bovenste niveau (vnr. 3, verzameld uit ophogingslaag in put) te dateren in de 14e eeuw. De keramiek betreft verschillende fragmenten steengoed 1 en één fragment steengoed 2 (afb. 11).¹⁵

Afb. 11. Enkele keramiek scherven uit het pakket aanplempingen/ophogingen (vnr. 3, antropogeen pakket A). Deze scherven steengoed dateren uit de 14e eeuw.

Antropogeen pakket B (ophoging, 14e -15e eeuw)

Het tweede ophogingspakket bestaat uit donkergrijze, zandige klei met in de verstoorde top veel baksteenpuin (o.a. een 18e-19e-eeuwse daktegel) en onderin wat keramiek (vnr. 1).¹⁶ De top van dit pakket ligt op 2,18 m NAP (1 m – mv) en heeft (/had) een dikte van ten minste 170 cm. De keramiek is te dateren in de periode 14e- begin 15e eeuw. In de vergraven top is recenter baksteenpuin en een daktegel aanwezig. Waarschijnlijk gaat het om slooppuin van de 19e-eeuwse stadsvilla Lotsy.

Antropogeen pakket C (ophoging, 20e eeuw)

Het jongste bodempakket bestaat uit grijs zand en een betreft een opgebracht pakket uit de 20e eeuw dat zal dateren uit de periode van sloop en sanering van de stadsvilla Lotsy in 1960.

5.2.2 Archeologie

Tijdens het onderzoek zijn op geen van de drie containerlocaties aanwijzingen voor of archeologische resten aangetroffen. Voor wat betreft containerlocatie 2 (Torenstraat 97, DDT 1610) is er sprake van een ingrijpende bodemverstoring uit de 20e eeuw. Eventuele

15 5x steengoed 1, licht gevlamd/zoutglazuur, o.a. kanfragment/lintoor/gewelfde standring-bodem. 1x steengoed 2 standring-bodem, licht gevlamd/zoutglazuur met strepen/spatten paarse engobe.

16 1x wandfragment roodbakend met inwendig loodglazuur en uitwendig spaarzaam lood en beroet. 1x steengoed 1, gevlamd wandfragment. 1x wandfragment steengoed 2 met engobe, 1x steengoed 2 gewelfde standvoet-bodem met paarse engobe.

aanwezig archeologische resten uit Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd zijn hier geheel vergraven. Voor wat betreft containerlocatie 3 ('s Heer Boeijenstraat nr. 89, DDT 1613) is er sprake van een locatie die gedurende de eerste fase van de Late Middeleeuwen (tot in de 13e eeuw) in het water van de Oude Maas gelegen was. In de daarop volgende fase is er sprake van aangewonnen land, maar was deze locatie te ver van het ontginningslint (Wijnstraat) gelegen om bebouwd te zijn. Vermoedelijk was het gedurende de 14e-18e-eeuw gelegen op het achtererf van het grote huis Blankenberg. Er zijn echter geen achtererf sporen uit deze periode aangetroffen. Ook van de 19e-eeuwse villa Lotsy zijn geen resten of bijbehorende sporen aangetroffen.

6. Conclusies en aanbevelingen

Op 25 en 26 juni 2018 is op drie locaties in Dordrecht het ingraven van een ondergrondse kledingcontainer archeologisch begeleidt. Hierbij is op één locatie een grondboring gezet en op twee andere locaties is het graven van de putten van de containers gevolgd en zijn boringen gezet om de diepere bodemopbouw te documenteren.

Ten aanzien van de geformuleerde vraagstellingen is, voor de drie locaties, het volgende geconstateerd:

Containerlocatie 1: Van Eesterenplein 212, DDT 1609

1. Wat is de bodemopbouw vanaf de natuurlijke ondergrond tot aan het huidige maaiveld?

Dieper gelegen is sprake van een geërodeerd komklei-op-veenlandschap. Hiervan is alleen de geërodeerde top van het Hollandveen Laagpakket aangetroffen. De hoogst gelegen (aangeboorde), natuurlijke afzetting bestaat uit een veenpakket. De top van het veen ligt op 3,86 m – NAP (3,43 m – mv) en er is geen sprake meer van een komafzetting hiervan. Het veenpakket is erosief afgedekt door een 308 cm dik pakket zand- en kleiafzettingen die behoren tot de Formatie van Echteld het zogenoemde Merwededek. Dit pakket is afgezet nadat de Grote Waard onder water kwam te staan door de St. Elisabethsvloeden tussen 1421 en 1424. Het zoetwatergetijdengebied het Bergsche Veld is op deze locatie actief gebleven tot de realisatie van de Stadspolder in 1780. Hierop is nog een zandpakket aanwezig dat is aangebracht tijdens de aanleg van de wijk Stadspolders in de 20e eeuw.

2. Zijn er binnen het verstoringsniveau van 3 m – mv bewoningssporen aanwezig? En zo ja, zijn deze te relateren aan de in de specifieke verwachting opgestelde archeologische waarden? En zo ja, wat is de aard, locatie, diepteligging en (relatieve) ouderdom van de betreffende archeologische waarden?

In de boring zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden in de ondergrond aangetroffen. Daarom is het graven van de put voor deze container ook niet archeologisch begeleid.

Containerlocatie 2: Torenstraat 97, DDT 1610

1. Wat is de bodemopbouw vanaf de natuurlijke ondergrond tot aan het huidige maaiveld?

Het diepst gelegen grondpakket bestaat uit een ophogingspakket. Op basis van enkele fragmenten baksteenpuin kan dit ten minste dateren vanaf de 13e eeuw.¹⁷ De vergraven top hiervan ligt op 1,73 m –NAP (4,65 m – mv). De onderkant van het pakket is op 6 m – mv nog niet bereikt en eventuele jongere ophogingspakketten zijn hier geheel vergraven. Hierop is een puin- en slooppakket aanwezig met daarop een scherp zandpakket. De totale dikte hiervan is 457 cm. Waarschijnlijk is dit pakket ontstaan tijdens de sloop en sanering van de 2e armenschool (bouw 1862) in 1976.

2. Zijn er binnen het verstoringsniveau van 3 m – mv bewoningssporen aanwezig? En zo ja, zijn deze te relateren aan de in de specifieke verwachting opgestelde archeologische waarden? En zo ja, wat is de aard, locatie, diepteligging en (relatieve) ouderdom van de betreffende archeologische waarden?

De locatie is tot een diepte van 4,65 m – mv geheel vergraven waarbij alle eventueel aanwezige archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd zijn verdwenen.

¹⁷ Volgens Sarfatij (1977) dateren de ophogingen hier vanaf ca. 1350, maar er wordt niet gezegd waarop dit gebaseerd is.

Containerlocatie 3: 's Heer Boeijenstraat nr. 89, DDT 1613.

1. Wat is de bodemopbouw vanaf de natuurlijke ondergrond tot aan het huidige maaiveld?

De dieper gelegen afzettingen bestaan uit natuurlijke stroomgordelafzettingen van de Oude Maas. De oudere fase betreft een geulafzetting met daarop een verlandingsfase. In de geulafzetting zijn baksteenfragmenten aanwezig op basis waarvan de actieve geul gedateerd kan worden in de 13e eeuw. In deze periode was er nog sprake van een smalle strook hogere grond, de noordelijke oeverwal van de Thuredrithstroom die in gebruik was als haven (de Oude Haven/Wijnhaven/Voorstraatshaven). Vanaf deze hogere oeverwal staken enkele lange steigers in het water van de rivier de Oude Maas. Dit gebied zal, tot in de 14e eeuw, ook in gebruik zijn geweest als havenlocatie met verschillende laad-en lossteigers.

Vervolgens is er een pakket klei met mest en stro opgebracht. Het zal gaan om een aanplemping/ophoging om de aanslibbende gronden van de Oude Maas voor landwinning op te hogen om ze daarna te kunnen bebouwen. Dit initiële ophogingspakket heeft een dikte van 255 cm en is relatief te dateren in de 14e eeuw.

Vervolgens zijn er meerdere ophogingspakketten opgebracht die op basis van de keramiek hierin zijn te dateren in de 14e- begin 15e eeuw.

De top van het laatste ophogingspakket is vergraven en bevat veel puin dat waarschijnlijk afkomstig is van de sloop van de 19e-eeuwse stadsvilla Lotsy. Hierop is nog een 1 m dik zandpakket aanwezig dat zal zijn opgebracht tijdens de herinrichting van dit gebied in de jaren '60 waarbij de Grote Markt werd aangelegd.

2. Zijn er binnen het verstoringsniveau van 3 m – mv bewoningssporen aanwezig? En zo ja, zijn deze te relateren aan de in de specifieke verwachting opgestelde archeologische waarden? En zo ja, wat is de aard, locatie, diepteligging en (relatieve) ouderdom van de betreffende archeologische waarden?

Deze locatie was te ver van het ontginningslint (Wijnstraat) gelegen; er zijn geen muurresten van bebouwing aangetroffen uit de periode 14e-18e-eeuw. Gedurende deze periode bevond zich op deze locatie het achtererf van het grote, 16e-eeuwse huis Blankenberg. Er zijn echter ook geen achtererf sporen uit deze periode aangetroffen. Eventuele resten en achtertuintsporen van de 19e-eeuwse villa Lotsy zijn geheel verwijderd.

Voor vragen over de bevindingen en conclusies in dit rapport kan contact worden opgenomen met dhr. M.C. Dorst, senior KNA-archeoloog bij het vakteam erfgoed van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 770 4904.

Literatuur

Boer, de G.H., M. Rietkerk, J.A. Schenk & B. Jansen, 2009: Stad en Slib. Het archeologisch potentieel van het Eiland van Dordrecht in kaart gebracht. Een archeologische verwachtings- en beleidskaart voor het buitengebied en de historische stad. RAAP-rapport 1672.

Dalen, J.L., 1927: De Groote kerk te Dordrecht (Onze Lieve Vrouwenkerk). De Dordrechtsche drukkerij en uitgevers maatschappij, Dordrecht.

Sarfatij, H., 2007: Archeologie van een deltastad. Opgravingen in de binnenstad van Dordrecht. Stichting Matrijs, Utrecht.

Sarfatij, H., 1977, 7602 – Dordrecht-Torenstraat. ROB-onderzoek in de jaren 1976 en 1977. Berichten van de ROB, jaarverslag 1977, 59-61.

Wikaart V. et al, 2009: 'Nijet dan water ende wolcken'. De onderzoekscommissie naar de aanwassen in de Verdonken Waard (1521-1523). Stichting Zuidelijk Historisch Contact, Tilburg.

Begrippen en afkortingen

antropogeen	Door mensen gemaakt/gedaan/uitgevoerd, i.i.t. natuurlijk
Bergsche Veld	Zoetwatergetijdengebied ten zuiden van de stad Dordrecht, ontstaan na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (verwijst naar Geertruidenberg, later Biesbosch genoemd).
brakwaterkokkel	Gidsfossiel voor de afzettingen van de Sint Elisabethsvloed 1421, zeker als deze tweekleppig en in levenshouding wordt aangetroffen. Het gaat om de tweekleppige <i>Cerastoderma glaucum</i> .
crevasse(afzetting)	Oeverwaldoorbraak (rivier) waarbij (opnieuw) zand is afgezet. Door de doorbraak is een afzetting ontstaan met sediment uit de oeverwal. Crevasse-afzettingen zijn hoger gelegen plekken in het landschap.
detritus	Substantie bestaande uit organische resten van planten en dieren.
donk	Rivierduin of natuurlijke verhoging in het landschap
Formatie van Echteld	Afzettingen vanuit rivier
Formatie van Nieuwkoop	Veenpakket (Hollandveen Laagpakket)
Formatie van Naaldwijk	Afzettingen vanuit zee
Grote Waard	De Grote of Hollandsche Waard was een landbouwgebied in Holland, aan de grens met Brabant. De waard ontstond in de 13e eeuw, na afdamming van de Maas bij Heusden en Maasdam en het aanleggen van een ringdijk. De Grote Waard omvatte de gebieden die tegenwoordig bekend staan als het Land van Heusden en Altena, het Eiland van Dordrecht, het oostelijk deel van de Hoeksche Waard en een stukje Noord-Brabant, ongeveer van Heusden tot Moerdijk.
hil/werf/terp	Woonheuvel of kunstmatige door mensen opgeworpen verhoging in het landschap, i.t.t. donk
indicator	Aanwijzing/vondst/voorwerp/object/spoor
inversierug	Oeverwallen en kreekbeddingen klonken gedurende de middeleeuwse ontginningen door hun grovere materiaal minder in dan de slappe, fijne klei ertussen, waardoor ze nu nog als ruggen in het landschap herkenbaar zijn. Deze 'omkering' in het landschap (oorspronkelijk een geul, nu een rug) wordt ook wel inversie (inversieruggen) genoemd.
klastisch	Verweerde/geërodeerde fragmenten van gesteente die zijn afgezet door water en wind
Merwededek	Gelaagd pakket klei- en zandafzettingen vanuit de rivier de Merwede, na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (Formatie van Echteld). Specifiek voor het Eiland van Dordrecht.
Sint Elisabethsvloed	Stormvloed waarbij de zeedijk van de Grote Waard bij het dorp Wieldrecht doorbrak en de Grote Waard verdrong, 18-19 november 1421.
AMK	Archeologische Monumenten Kaart

ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem
AWN	Archeologische Werkgemeenschap Nederland
CHA	Cultuur Historische Atlas, provincie Zuid Holland
IKAW	Indicatieve kaart Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
Mv	Maaiveld (loopoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdam Peil (hoogtemaat)
NEN	Nederlandse Norm
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RAD	Regionaal Archief Dordrecht
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Bijlage 1: boorbeschrijvingen

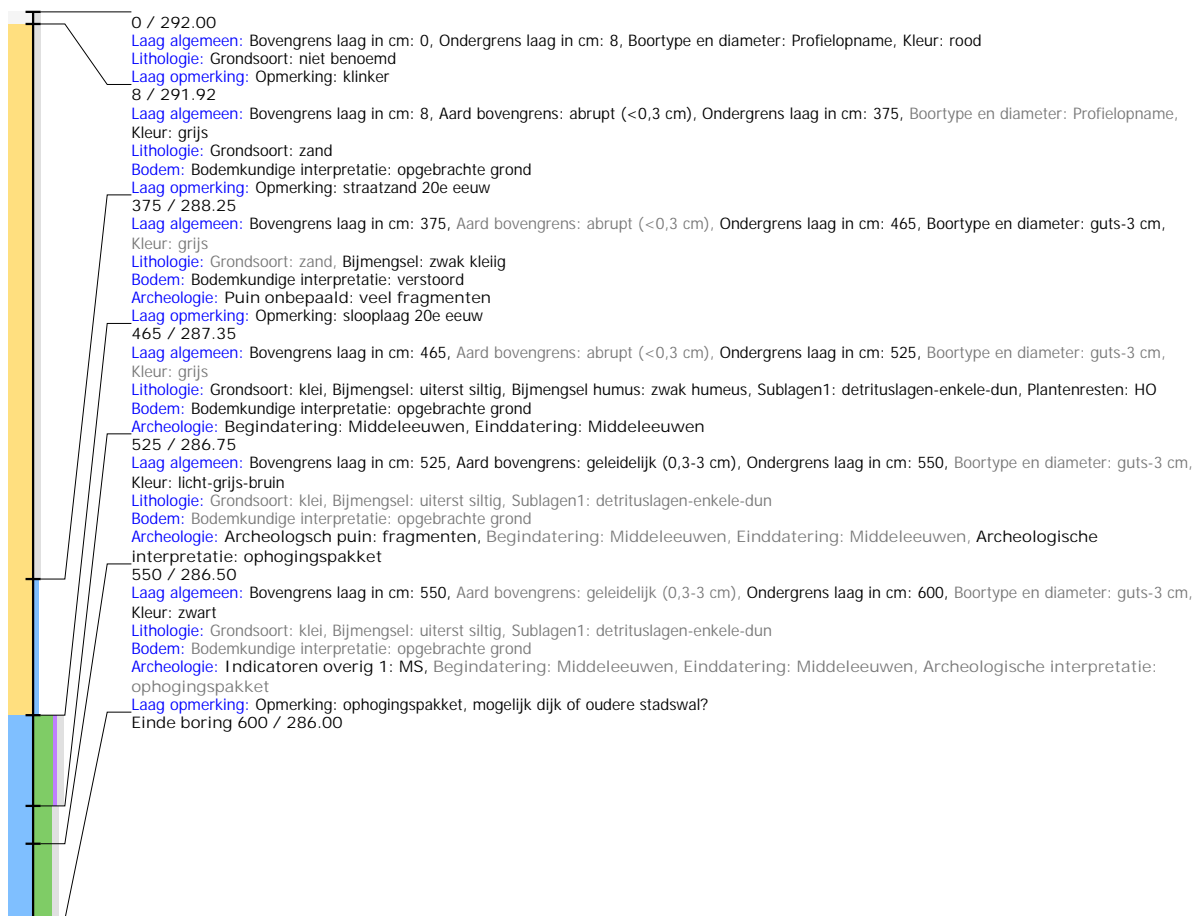
Boring: 1609_1

Kop algemeen: Projectcode: 1609, Boornummer: 1, Beschrijver(s): MCDORST, Datum: 22-02-2018, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 400
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 108.743, Y-coördinaat in meters: 424.087, Precisie coördinaat: 1 m, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: -0.43, Bepalingmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: Cluster Ruimtelijke Kwaliteit, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

Boring: 1610_3

Kop algemeen: Projectcode: 1610, Boornummer: 3, Beschrijver(s): MCDORST, Datum: 25-06-2018, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 600
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 105.81, Y-coördinaat in meters: 425.694, Precisie coördinaat: 1 m, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: 292, Precisie hoogte: 1 dm, Referentievlak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: Cluster Ruimtelijke Kwaliteit, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

Boring: 1613_2

Kop algemeen: Projectcode: 1613, Boornummer: 2, Beschrijver(s): MCDORST, Datum: 25-06-2018, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 725
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 105.354, Y-coördinaat in meters: 425.557, Precisie coördinaat: 1 m, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: 3.18, Precisie hoogte: 1 cm, Referentievlak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: Cluster Ruimtelijke Kwaliteit, Uitvoerder: Dorst gemeente vakteam erfgoed

